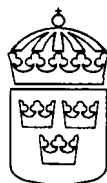

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1989/90:AU16

ILO-konvention om minimiålder för
arbete (prop. 1989/90:60)

1989/90
AU16

Sammanfattning

Utskottet tillstyrker i detta betänkande regeringens förslag i proposition 1989/90:60 att riksdagen godkänner ILO:s (Internationella arbetsorganisationen) konvention (nr 138) om minimiålder för tillträde till arbete. För att göra ratifikationen möjlig föreslås i propositionen att arbetsmiljölagen kompletteras med en regel om lägsta åldersgräns för arbete på 13 år. Konventionen omfattar även minderåriga som utför arbete utan att vara arbetstagare. Regeringen föreslår att arbetsmiljölagen och fartygssäkerhetslagen ändras för att svara mot konventionens krav i detta hänseende. Utskottet tillstyrker även de förslagen.

I betänkandet behandlas även två motioner från förra årets allmänna motionstid som har anknytning till konventionen.

Propositionen

Regeringen föreslår i propositionen att riksdagen

dels godkänner ILO:s konvention (nr 138) om minimiålder för tillträde till arbete,

dels antar förslag till lag om ändring i arbetsmiljölagen (1977:1160) (se *bilaga 1*),

dels antar förslag till lag om ändring i fartygssäkerhetslagen (1988:49) (se *bilaga 2*).

Motionerna

1988/89:A244 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att sådan anpassning får göras av svensk lagstiftning som möjliggör en anslutning till ILO-konventionen om barnarbete,

1988/89:A755 av Lahja Exner m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ratificering av ILO:s konvention om minimiålder för tillträde till arbete.

Bakgrund

ILO har till uppgift att verka för social rättvisa och fred. Ett viktigt mål är att avskaffa barnarbetet i världen.

År 1973 antog ILO:s beslutande församling, internationella arbetskonferensen, en konvention (nr 138) och en rekommendation (nr 146) om minimiålder för tillträde till arbete. I propositionen (1974:6) angående vissa av internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1973 vid dess femtioåttonde sammanträde fattade beslut konstaterades vissa avvikelser mellan dessa instrument och den svenska arbetarskyddslagstiftningen. Enligt det föredragande statsrådets uppfattning kunde konventionen därför inte ratificeras. Riksdagen biträdde denna uppfattning (bet. SoU 1974:10, rskr. 79)

Frågan om ratifikation av konventionen har därefter aktualiserats vid olika tillfällen, bl.a. i samband med tillkomsten av arbetsmiljölagen. Under senare tid har frågan uppkommit inför antagandet i FN av en konvention om barnets rättigheter.

ILO-kommittén har behandlat frågan flera gånger, senast år 1987 då regeringen hade givit kommittén i uppdrag att undersöka vilka ändringar i den svenska lagstiftningen som behövdes för att konventionen skulle kunna ratificeras. Kommittén pekade på vissa punkter där den ansåg att lagändringar var nödvändiga. En arbetsgrupp inom departementet övervägde frågan ytterligare och avlämnade i december 1988 betänkandet (Ds 1989:1) Minderårigas tillträde till arbetslivet. Betänkandet remissbehandlades. Betänkandet ligger till grund för de förslag som nu framförs.

I propositionen läggs fram förslag om att riksdagen skall godkänna konventionen och anta förslag till ändringar i arbetsmiljölagen och fartygssäkerhetslagen.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1-december 1990.

Förslagen har granskats av lagrådet, som framfört synpunkter av både saklig och redaktionell natur.

I det följande behandlar utskottet i skilda avsnitt frågan om godkännande av konventionen (1), minimiålder för tillträde till arbete (2), minderåriga som inte är arbetstagare (3), tillsyn och ansvar m.m. (4), fartygsarbete (5) samt om husligt arbete (6).

1. Godkännande av konventionen

Propositionen

I propositionen föreslås att Sverige skall ratificera konventionen. Sverige ställer sig enligt departementschefen helhjärtat bakom ILO:s strävanden att bekämpa barnarbete i världen. Det är därför en brist att Sverige inte ansett sig kunna ratificera konventionen. Den svenska arbetsmiljölagstiftningen står i sin allmänna inriktning och uppläggning i god överensstämmelse med konventionen. Departementschefen

konstaterar att ett antal relativt små skillnader hittills utgjort hinder för ratifikation. Enligt hennes uppfattning talar övervägande skäl för att nu undanröja dessa hinder.

1989/90:AU16

Utskottets överväganden

Svensk arbetarskyddslagstiftning har sedan lång tid tillbaka skyddat minderåriga — detta var ämnet för landets första egentliga lagstiftning på området år 1881. Det primära syftet med konventionen överensstämmer med denna grundläggande princip i det svenska arbetarskyddet. Som kommer att framgå delar utskottet regeringens uppfattning att de skillnader som hittills ansetts utgöra hinder mot ratifikation bör undanröjas. Lagstiftningen skall således ändras så att konventionen kan ratificeras.

2. Minimiålder för tillträde till arbete

Propositionen

Konventionens artikel 2 föreskriver som *huvudregel* att minimiåldern för tillträde till arbete inte skall vara lägre än åldern för avslutande av obligatorisk skolgång och i intet fall lägre än 15 år. I arbetsmiljölagen avses med minderårig den som inte har fyllt aderton år. Enligt huvudregeln i 5 kap. 2 § får den minderåriga inte anlitas till arbete före det kalenderår under vilket han fyller 16 år och inte heller innan han fullgjort sin skolplikt. Enligt propositionen stämmer svensk lag väl överens med konventionen i dessa avseenden.

Arbetsmiljölagen saknar regler om en *nedre åldersgräns* för arbete. 5 kap. 2 § andra stycket innebär att minderårig får anlitas till lätt arbete som inte är ägnat att inverka menligt på hans hälsa, utveckling eller skolgång. Arbetarskyddsstyrelsen har meddelat särskilda föreskrifter (AFS 1987:11, Minderåriga i arbetslivet) om sådant arbete. För den som under kalenderåret inte fyllt 16 år eller inte fullgjort sin skolplikt gäller att arbetet skall ordnas så att det är enkelt och ofarligt. Det finns vidare vissa bestämmelser om arbetstider och ledighet, vårdnadshavarens tillstånd m.m. Före det kalenderår då den minderåriga fyller 13 år får han eller hon anlitas endast till mycket lätt arbete några enstaka gånger under ett år. Arbetet får varje gång pågå högst fem dagar i följd.

Konventionen föreskriver en lägsta åldersgräns på 13 år utan att göra undantag för lätt arbete. På grund av bl.a. denna åldersgräns har hinder tidigare ansetts föreligga mot ratifikation (prop. 1974:6, bet. SoU 1974:10).

Vid remissbehandlingen av betänkandet Minderårigas tillträde till arbetslivet framförde flera instanser att även barn under 13 år någon gång borde få pröva på att arbeta och att en lagändring inte borde få leda till totalt förbud mot arbete före den åldern. Arbetarskyddsstyrelsen avstyrkte ratifikation med hänvisning till diskrepansen mellan konventionens krav och svensk praxis i frågan.

Enligt departementschefens uppfattning kan det vara positivt även för barn under 13 år att någon gång få arbeta med enklare uppgifter

och tjäna lite pengar. Syftet med konventionen är att motverka att barn utnyttjas som arbetskraft på ett sätt som kan vara skadligt för dem. De arbetsuppgifter som kan tillåtas för dessa minderåriga bör ligga nära smärre tjänster och uppgifter av den typ som inte omfattas av vare sig konventionen eller arbetsmiljölagen. Så omfattas t.ex. barn som hjälper anhöriga eller bekanta med småsysslor av olika slag inte av bestämmelserna. De lätta arbetsuppgifter som bör kunna undantas från 13-årsgränsen bör enligt departementschefen ligga ganska nära den här typen av tillåtna uppgifter. Hon framhåller att de föreskrifter som arbetarskyddsstyrelsen utfärdat visar att utrymmet för förvärvsarbete före 13 års ålder är ytterligt begränsat och att förekomsten av sådant arbete inte kan tillmätas någon väsentlig betydelse allmänt sett.

Departementschefen pekar på undantagsregeln i konventionens artikel 4 som medger undantag från konventionens tillämpning i fråga om "begränsade kategorier av anställning eller arbete, för vilka speciella och betydande tillämpningsproblem uppstår". Hon anser att undantagsregeln bör kunna utnyttjas till att avse sådana lätta arbetsuppgifter som nyss nämnts och även områden där det på grund av kontrollsvårigheter eller av andra skäl skulle uppstå problem med konventionens tillämpning.

Det föreslås alltså att en nedre åldersgräns vid 13 år införs i lagen och att möjligheten till undantag enligt artikel 4 utnyttjas för att visst arbete även i fortsättningen skall kunna utföras av barn som är 12 år och yngre. Det bör enligt propositionen ske genom ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att medge undantag.

I fråga om *farligt arbete* stipuleras i konventionen en minimiålder på 18 år. Sådant arbete beskrivs i artikel 3 som arbete "som på grund av sin art eller de omständigheter varunder det utförs medför risk för ungdomars hälsa, säkerhet eller vandel". Enligt 5 kap. 3 § arbetsmiljölagen får den som är under 18 år inte anlitas till arbete "på sätt som medför risk för olycksfall eller för överansträngning eller annan skadlig inverkan på den minderåriges hälsa eller utveckling". Arbetarskyddsstyrelsen har i den tidigare nämnda AFS 1987:11 utfärdat närmare föreskrifter om sådant arbete. Lagen och föreskrifterna torde enligt propositionen motsvara konventionens krav.

Utskottets överväganden

För att konventionen skall kunna ratificeras krävs en nedre åldersgräns på lägst 13 år för tillträde till arbete. En sådan regel saknas för närvarande i svensk lag. Barn, som inte ens kommit upp i tonåren, får enligt arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter utföra betalt arbete under vissa mycket snävt angivna förutsättningar. I praktiken utförs också arbete av minderåriga i dessa låga åldrar. Det rör sig då mest om enklare försäljningsarbete, utbärning av direktreklam och tidningar, trädgårdsarbete, t.ex. bärplockning, artistframträdanden m.m.

Frågan är om sådana undantag från den nedre åldersgränsen är förenliga med konventionens krav. Som framgått har meningarna varit

delade om detta. Enligt den uppfattning som nu framförs i propositionen ger den särskilda undantagsregeln i konventionens artikel 4 utrymme för de undantag som behövs.

Det åligger enligt artikel 1 den stat som ratificerar konventionen förutom att effektivt avskaffa barnarbete att successivt höja minimiåldern för tillträde till anställning eller arbete till en nivå som gör det möjligt för ungdomar att uppnå full fysisk och psykisk utveckling. Syftet kan inte rimligen antas vara att förbjuda allt arbete under viss ålder, helt oavsett dess karaktär och omfattning. De arbeten som kan komma i fråga bör enligt utskottets mening vara sådana som omfattas av artikel 4; det gäller begränsade kategorier arbete och anställning, och de torde utföras under sådana omständigheter att speciella och betydande tillämpningsproblem uppstår om inte undantag görs för sådana arbeten. De kan knappast heller anses hämmande för den psykiska eller fysiska utvecklingen. Tvärtom är det säkert nyttigt att pröva på arbete mot betalning någon gång. Det är i sammanhanget att märka att konventionen faktiskt medger undantag utöver dem som anges i artikel 4. Enligt artikel 8 tillåts nämligen, efter individuell dispens, arbete utan åldersgräns "då det gäller sådana ändamål som deltagande i artistuppträdanden".

Med det förslag som läggs fram i propositionen om en nedre åldersgräns i lagen betonas det mål som konventionen primärt syftar till, nämligen att allt arbete som är skadligt för barn skall vara förbjudet. Utskottet förutsätter att de undantag som kan komma i fråga inte blir mer omfattande än vad som följer av de nu gällande föreskrifterna från arbetarskyddsstyrelsen. Med denna anmärkning har utskottet ingen erinran mot det framlagda förslaget i denna del.

3. Minderåriga som inte är arbetstagare

Propositionen

Konventionen gäller alla slag av arbeten, alltså även sådana som utförs utan att den minderårige är att anse som arbetstagare. Minderårigreglerna i arbetsmiljölagen är däremot tillämpliga endast på verksamhet i vilken en arbetstagare utför arbete för en arbetsgivares räkning.

För att uppfylla konventionens krav måste åldersgränserna göras tillämpliga även på denna kategori. Efter förslag av lagrådet har detta skett genom att huvudregeln i 5 kap. 2 § arbetsmiljölagen och regeln om farligt arbete i 3 § byggs ut. Innebörden är att en minderårig inte får "som arbetstagare eller på annat sätt anlitas till eller utföra arbete" före viss ålder eller tidpunkt. I remissen till lagrådet hade föreslagits att utvidgningen skulle ske på annat sätt. En ny paragraf skulle införas, enligt vilken minderårigbestämmelserna skulle "tillämpas också i fråga om arbete som en minderårig utför som egen företagare". Med en sådan regel skulle enligt lagrådet vissa minderåriga som omfattas av konventionen falla utanför. Vidare skulle en analog tillämpning på minderåriga företagare av 5 kap. 2 § med dess bestämmelser om en trettonårsgräns stämma mindre väl överens med regleringen i 15 kap.

13 § föräldrabalken. Enligt det lagrummet får den som är under sexton år inte driva näring. Sker detta, är rättshandlingar som ingås inom ramen för näringsverksamheten i princip ogiltiga. Med det tillvägagångssätt som nu i stället föreslås kommer bestämmelserna att bli tillämpliga oavsett i vilken egenskap den minderårige utför arbetet. Departementschefen delar lagrådets uppfattning att man på detta sätt åstadkommer en bättre anpassning till konventionen.

Utskottets överväganden

Utskottet har ingen erinran mot det sätt som arbetsmiljölagens bestämmelser föreslås utvidgade för att även kunna tillämpas på minderåriga som inte är arbetstagare. Utskottet instämmer i lagrådets uppfattning att den kategori minderåriga som konventionen vill fånga in bara i begränsad utsträckning lär vara sådana som är egna företagare. Ofta torde det vara arbete som inte lätt kan klassificeras som vare sig anställning eller eget företagande. Med förslaget undviks tolkningsproblem i detta hänseende.

4. Tillsyn och ansvar m.m.

Propositionen

Enligt 7 kap. 7 § arbetsmiljölagen kan yrkesinspektionen ingripa mot dem som har skyddsansvar enligt skilda bestämmelser i lagen. Det sker genom att inspektionen meddelar *föreläggande eller förbud*. Detta kan förenas med vite. Lagrådet ifrågasatte om inte ett tillägg borde göras till denna bestämmelse, så att man där även nämnde skyddsansvar vid farligt arbete enligt 5 kap. 3 § första stycket. Departementschefen instämde i lagrådets uppfattning och konstaterar att med en sådan utvidgning skulle yrkesinspektionen få möjlighet att ingripa med föreläggande och förbud även när arbete utförs av minderåriga som inte är arbetstagare. Det är enligt propositionen viktigt att det finns ett effektivt sätt att se till att minderåriga inte utför arbete som kan vara skadligt för dem. När så sker bör samhället kunna ingripa omedelbart.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot sådant föreläggande eller förbud kan enligt 8 kap. 1 § dömas till böter eller fängelse i högst ett år. Detta gäller dock inte om vite har satts ut.

I övrigt föreslås i fråga om *straffansvar* i 8 kap. 2 § andra stycket punkt 1 böter för den som uppsåtligen eller av oaktsamhet anlitar en minderårig i strid mot 5 kap. 2 § första stycket eller mot föreskrifter som har meddelats med stöd av samma paragraf tredje eller fjärde stycket. Ansvar skall kunna utkrävas av arbetsgivare och den som utan att vara arbetsgivare anlitar en minderårig i strid mot bestämmelserna. Något straffansvar skall däremot inte kunna komma i fråga för den minderårige själv. Skulle arbetet utföras inom ramen för ett familjeföretag eller annat företag där den minderårige är ägare eller delägare torde det enligt propositionen oftast vara så att det sker under ledning

eller överinseende av föräldrarna eller någon annan vuxen på ett sådant sätt att denne får anses ha anlitat den minderårige. Straffansvar kan då drabba denne.

Förslaget avviker i detta hänseende från vad lagrådet framfört. Efter förebild av vad som gäller enligt lagen i övrigt borde enligt lagrådet en minderårig som självständigt utför arbete kunna drabbas av straff vid brott mot 5 kap. 2 § första stycket m.m., givetvis under förutsättning att han har uppnått straffmyndig ålder. Dessutom anser lagrådet att straffansvar för den som driver verksamhet tillsammans med den minderårige är i sak diskutabelt. Det är bl.a. ägnat att vålla praktiska gränsdragningsproblem.

Mot lagrådets uppfattning i fråga om straffansvar för den minderårige själv framför departementschefen att en regel om straffansvar är obehövlig med hänsyn till bestämmelsen i 15 kap. 13 § föräldrabalken, som innebär att förmyndaren inte får tillåta en omyndig som inte fyllt 16 år att driva näring. Denne skall alltså se till att den minderårige inte börjar någon form av förvärvsverksamhet på egen hand.

När det gäller farligt arbete föreslås straff vid överträdelse av föreskrift som meddelats enligt 5 kap. 3 § andra stycket inte bara för arbetsgivare och den som anlitat den minderårige utan också för den minderårige själv (8 kap. 2 § andra stycket punkt 2). Detta motiveras med att den som är över 16 år får arbeta och driva näring. Enligt departementschefen är det inte orimligt att en sådan person, som är självständigt verksam, åläggs ett ansvar att iakttä dessa föreskrifter. Hon tillägger att denna fråga är av i huvudsak teoretiskt intresse eftersom flertalet av de förbjudna arbetsuppgifterna är av sådant slag att de knappast torde komma i fråga för en minderårig företagare. Om en minderårig anlitas av någon annan, sägs det vidare, bör straffansvaret i regel inte läggas på den minderårige utan på den som anlitat honom eller henne. I sådana situationer torde omständigheterna vara sådana att den minderårige bör meddelas åtalsunderlåtelse.

Utskottets överväganden

Det är enligt utskottets mening en förbättring att *föreläggande eller förbud* skall kunna riktas även mot den som har skyddsansvar i fråga om farligt arbete. 7 kap. 7 § hänvisar till skilda bestämmelser i vilka det direkt anges vem som bär skyddsansvar; "arbetsgivare skall se till", "arbetstagare skall medverka till", "den som låter utföra" etc. (3 kap. 3, 4 resp. 7 §). Av den föreslagna nya lydelsen av 5 kap. 3 § kan inte direkt utläsas vem som har skyddsansvar. I specialmotiveringen anges dock vad som avses. Där sägs att föreläggandet eller förbudet i första hand bör riktas mot arbetsgivare eller annan person som anlitat den minderårige för arbete. Då en minderårig självständigt — utan att vara anlitad — utför farligt arbete bör föreläggandet eller förbudet kunna riktas direkt till den minderårige. I det fall att en minderårig sysselsätts inom ett företag där han är ägare eller delägare bör föreläggande och

förbud i första hand riktas till en vuxen person som har ansvar för arbetets utförande och som därigenom får anses ha anlitat den minderårige.

Straffbestämmelsernas olika räckvidd kommer till uttryck på det sättet att det i 8 kap. 2 § punkt 1 talas om den som "anlitar en minderårige i strid mot" vissa angivna bestämmelser medan punkt 2 avser den som "bryter mot" angivna föreskrifter. I anslutning till första punkten vill utskottet för sin del framhålla att den minderårige som utför arbete utan att vara anställd kanske mera sällan driver näring i den bemärkelse som avses i den nyssnämnda regeln i föräldrabalken, i vilket fall det alltså åligger förmyndaren att hindra verksamheten. Ett straffansvar för den minderårige skulle därför kunna ha en självständig betydelse för vissa fall då det varken kan sägas vara fråga om anställning eller eget företagande. Å andra sidan anser utskottet att det mest angelägna är att straff kan utkrävas av den som anlitar en minderårige i strid mot åldersgränserna. Utskottet har således ingen erinran mot den avgränsning av straffansvaret som föreslås.

Vad gäller den av lagrådet framförda synpunkten att straffansvaret för dem som driver verksamhet tillsammans med en minderårige är ägnat att vålla praktiska gränsdragningsproblem kan noteras att det i propositionen klargjorts vad som avses; det är fråga om fall då en minderårige utför arbete inom ramen för ett familjeföretag eller ett annat företag där han är ägare eller delägare och arbetet sker under ledning eller överinseende av den minderåriges föräldrar eller av någon annan vuxen person på sådant sätt att denne får anses ha anlitat den minderårige.

I fråga om överträdelse av föreskrifter om farligt arbete delar utskottet uppfattningen att straff bör kunna drabba även den minderårige själv. Straffbestämmelsen är enligt motiven i första hand tänkt för minderåriga som fyllt 16 år och självständigt driver näring. Enligt sin lydelse omfattar den även andra kategorier minderåriga. Utskottet utgår ifrån att förhållandena i dessa övriga fall många gånger kommer att vara sådana att åtalsunderlåtelse bör meddelas. Det väsentliga måste vara att avhålla minderåriga från farligt arbete. Ett ingripande från yrkesinspektionen med stöd av 7 kap. 7 § är säkerligen i de flesta fall mera effektivt. Utskottet antar att det i allmänhet blir fråga om att utfärda förbud eftersom det ju gäller direkt straffsanktionerade regler. En överträdelse av ett föreläggande eller förbud kan föranleda straffansvar, där även fängelse ingår i straffskalan. Vidare kan enligt 8 kap. 4 § förverkande komma i fråga beträffande anordning eller ämne som vid brott som avses i kapitlet använts i strid mot yrkesinspektionens förbud. Ett förordnande om förverkande torde under vissa förutsättningar kunna avse även den som inte fyllt femton år (36 kap. 13 § brottsbalken). Utskottet anser att det genom regleringen blir väl sörjt för att minderåriga skall kunna hindras från att utföra farligt arbete.

Propositionens förslag i fråga om tillsyns- och ansvarsreglerna godtas således av utskottet.

Propositionen

Regler om minderåriga som utför arbete inom sjöfarten finns i sjömanslagen och fartygssäkerhetslagen. Enligt 45 § sjömanslagen får arbetstagare inte sysselsättas i fartygsarbete före det kalenderår under vilket han fyller 16 år och inte heller, om det inte sker som ett led i skolutbildningen, innan han har fullgjort sin skolplikt. I 7 kap. 3 § fartygssäkerhetslagen finns en bestämmelse om att befälhavaren särskilt skall se till att ingen minderårig anlitas till fartygsarbete på ett sätt som medför risk för olycksfall eller för överansträngning eller annan skadlig inverkan på den minderåriges hälsa eller utveckling. Regeln gäller även då en minderårig utför arbete utan att vara anställd.

Såvitt gäller minderåriga anställda inom sjöfarten uppfylls konventionens krav genom bestämmelsen i sjömanslagen. För att lagstiftningen skall svara mot konventionen även i fråga om minderåriga som inte är arbetstagare föreslås en ny paragraf i fartygssäkerhetslagen.

Genom ett tillägg till 6 kap. 10 § fartygssäkerhetslagen klargörs till en början att de regler som avser arbete som utförs av arbetstagare finns i sjömanslagen. Vidare föreslås en ny bestämmelse i fartygssäkerhetslagen, 6 kap. 10 a §, enligt vilken befälhavare skall se till att annan än arbetstagare inte anlitas till eller utför fartygsarbete i yrkesmässig verksamhet före det kalenderår under vilket han fyller 16 år och inte heller innan han har fullgjort sin skolplikt. Genom att ange att det skall vara fråga om fartygsarbete i "yrkesmässig verksamhet" görs en avgränsning i förhållande till sjöfart med fritidsbåtar. Det föreslås vidare en undantagsbestämmelse av innebörd att lätt arbete under betryggande former skall kunna få förekomma redan i de yngre tonåren. Förutsättningen är att arbetet inte är av sådant slag att det kan inverka skadligt på den minderåriges hälsa, utveckling eller skolgång. Sjöfartsverket föreslås få möjlighet att meddela föreskrifter om sådant arbete. Den undre gränsen skall enligt propositionen vara 13 år. Några undantag härifrån föreslås inte med motiveringen att inte alltför unga personer skall involveras. Bestämmelserna skall inte gälla utländska fartyg i vidare mån än regeringen föreskriver det. Reglerna föreslås bli förenade med straffansvar för befälhavare som uppsåtligen eller av oaksamhet bryter mot dem.

Utskottets överväganden

Med förslaget kommer olika åldersgränser att gälla för arbete inom sjöfarten beroende på om den minderårige är anställd eller utför arbetet på annat sätt. I det senare fallet tillåts lätt arbete för den som fyllt 13 år. Motivet för att tillåta även yngre tonåringar att utföra sådant arbete är bl.a. förhållandena inom yrkesfisket. Några undantag medges däremot inte från sjömanslagens regel om 16-årsgräns alternativt fullgjord skolplikt. Utskottet godtar förslagen.

Arbetsmiljölagen gäller inte arbete som utförs i arbetsgivarens hushåll. I lagen (1970:943) om arbetstid m.m. i husligt arbete finns regler om bl.a. arbetstid, skydd mot ohälsa, anställningsavtalets ingående och upphörande m.m. Bestämmelser saknas dock om minimiålder för arbete. I propositionen föreslås att den förut berörda undantagsregeln i artikel 4 utnyttjas för sådant arbete.

Utskottet har ingenting att invända emot detta.

Motionerna

I motionerna 1988/89:A244 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) och 1988/89:A755 av Lahja Exner m.fl. (s) framställs yrkanden om en sådan anpassning av svensk lagstiftning som möjliggör anslutning till konventionen resp. ratifikation av densamma. Yrkandena är tillgodosedda med de förslag som läggs fram i propositionen och som utskottet nu ställer sig bakom.

Hemställan

Utskottet hemställer

- att riksdagen med bifall till proposition 1989/90:60 och med anledning av motionerna 1988/89:A244 och 1988/89:A755 dels godkänner ILO:s konvention (nr 138) om minimiålder för tillträde till arbete,
- dels antar de till propositionen fogade förslagen till
 - a) lag om ändring i arbetsmiljölagen (1977:1160),
 - b) lag om ändring i fartygssäkerhetslagen (1988:49).

Stockholm den 6 februari 1990

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Lars Ulander

Närvarande:Lars Ulander (s), Elver Jonsson (fp), Marianne Stålberg (s), Börje Hörnlund (c), Anders G Högmark (m), Gustav Persson (s), Sten Östlund (s), Bo Nilsson (s), Mona Saint Cyr (m), Charlotte Branting (fp), Karl-Erik Persson (vpk), Anna Horn af Rantzien (mp), Monica Öhman (s), Eivor Husing (s), Erik Holmkvist (m), Göran Engström (c) och Gunilla Andersson (s).

1 Förslag till

Lag om ändring i arbetsmiljölagen (1977:1160)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 1 §, 5 kap. 2–5 §§, 7 kap. 7 §, 8 kap. 2 § och 9 kap. 2 § samt rubriken till 9 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap. Tillämpningsområde

1 §

Denna lag gäller, med de inskränkningar som anges i 3 §, varje verksamhet i vilken arbetstagare utför arbete för arbetsgivares räkning.

Om skyldigheter i vissa avseenden för andra än arbetsgivare och arbetstagare finns bestämmelser i 3 kap.

Om skyldigheter i vissa avseenden för andra än arbetsgivare och arbetstagare finns bestämmelser i 3 och 5 kap.

5 kap. Minderåriga

2 §

Minderårig får ej anlitas till arbete före det kalenderår under vilket han fyller sexton år och ej heller innan han har fullgjort sin skolplikt.

Utan hinder av första stycket får minderårig anlitas till lätt arbete som icke är ägnat att inverka menligt på hans hälsa, utveckling eller skolgång. Regeringen eller, efter regeringens bestämmande, arbetarskyddsstyrelsen meddelar särskilda föreskrifter i fråga om sådant arbete.

En minderårig får inte som arbetstagare eller på annat sätt anlitas till eller utföra arbete före det kalenderår under vilket den minderårige fyller sexton år och inte heller innan den minderårige har fullgjort sin skolplikt.

Utan hinder av första stycket får en minderårig som har fyllt tretton år anlitas till eller utföra lätt arbete som inte är av sådant slag att det kan inverka skadligt på den minderåriges hälsa, utveckling eller skolgång.

Regeringen eller, efter regeringens bestämmande, arbetarskyddsstyrelsen får meddela föreskrifter om undantag från första stycket för anlitan av en minderårig som inte har fyllt tretton år. Sådant undantag får endast avse mycket lätt arbete av sådant slag att speciella och betydande tillämpningsproblem skulle uppstå, om inte undantag meddelades.

Regeringen eller, efter regeringens bestämmande, arbetarskyddsstyrelsen meddelar föreskrifter i fråga om arbete som avses i andra och tredje styckena.

3§

Arbetsgivare skall se till att minderårig arbetstagare icke anlitas till arbete på sätt som medför risk för olycksfall eller för överansträngning eller annan skadlig inverkan på den minderåriges hälsa eller utveckling.

Regeringen eller, efter regeringens bestämmande, arbetskyddsstyrelsen kan meddela föreskrifter om villkor för eller förbud mot att minderårig anlitas till arbete som medför påtaglig risk för olycksfall eller för överansträngning eller annan skadlig inverkan på *minderårigs* hälsa eller utveckling.

En minderårig får inte anlitas till eller utföra arbete på sätt som medför risk för olycksfall eller för överansträngning eller annan skadlig inverkan på den minderåriges hälsa eller utveckling.

Regeringen eller, efter regeringens bestämmande, arbetskyddsstyrelsen kan meddela föreskrifter om villkor för eller förbud mot att *en* minderårig anlitas till *eller utför* arbete som medför påtaglig risk för olycksfall eller för överansträngning eller annan skadlig inverkan på *den minderåriges* hälsa eller utveckling.

4§

Regeringen eller, efter regeringens bestämmande, arbetskyddsstyrelsen kan föreskriva att vid läkarundersökning, som har föreskrivits med stöd av 2§ *andra* stycket eller 3§ *andra* stycket, skall föras register med uppgifter om de undersöktas namn och om undersökningsresultat.

Regeringen eller, efter regeringens bestämmande, arbetskyddsstyrelsen kan föreskriva att vid läkarundersökning, som har föreskrivits med stöd av 2§ *fjärde* stycket eller 3§ *andra* stycket, skall föras register med uppgifter om de undersöktas namn och om undersökningsresultat.

5§¹

Regeringen eller, efter regeringens bestämmande, arbetskyddsstyrelsen meddelar föreskrifter om arbetstidens längd och förläggning för minderåriga som anlitas till arbete.

Regeringen eller, efter regeringens bestämmande, arbetskyddsstyrelsen meddelar föreskrifter om arbetstidens längd och förläggning för minderåriga som anlitas till *eller utför* arbete.

7 kap. Tillsyn

7§²

Yrkesinspektionen äger gentemot den som har skyddsansvar enligt 3 kap. 2 – 10 §§ eller 6§ i detta kapitel meddela föreläggande eller förbud som behövs för att denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen skall efterlevas.

Yrkesinspektionen äger gentemot den som har skyddsansvar enligt 3 kap. 2 – 10 §§, *5 kap. 3§ första stycket* eller 6§ i detta kapitel meddela föreläggande eller förbud som behövs för att denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen skall efterlevas.

¹ Senaste lydelse 1982: 674.

² Senaste lydelse 1987: 158.

I beslut om föreläggande eller förbud kan yrkesinspektionen sätta ut vite.

Underlåter någon att vidtaga åtgärd som åligger honom enligt föreläggande, får yrkesinspektionen förordna om rättelse på hans bekostnad.

Har föreläggande meddelats beträffande någon åtgärd till vilken det krävs bygglov, rivningslov eller marklov enligt plan- och bygglagen (1987:10) men beviljas inte sådant lov, är föreläggandet förfallet såvitt avser åtgärden.

8 kap. Ansvar

2 §³

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot föreskrifter eller villkor som har meddelats med stöd av 3 kap. 12 eller 14 § döms till böter eller fängelse i högst ett år.

Till böter döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bryter mot 5 kap. 2 § första stycket,

1. *anlitar en minderårig i strid mot 5 kap. 2 § första stycket eller mot föreskrifter som meddelats med stöd av 5 kap. 2 § tredje eller fjärde stycket,*

2. bryter mot föreskrifter som har meddelats med stöd av 3 kap. 13 eller 15–17 § eller 5 kap. 2 § *andra stycket*, 3 § andra stycket, 4 eller 5 §,

2. bryter mot föreskrifter som har meddelats med stöd av 3 kap. 13 eller 15–17 § eller 5 kap. 3 § *andra stycket*, 4 eller 5 §,

3. lämnar oriktiga uppgifter om förhållanden av vikt, när en tillsynsmyndighet har begärt upplysningar, handlingar eller prov eller begärt undersökningar enligt 7 kap. 3 eller 4 §,

4. utan giltigt skäl tar bort en skyddsanordning eller sätter den ur bruk.

9 kap. Fullföljd av talan

9 kap. Överklagande

2 §⁴

Arbetskyddsstyrelsens beslut i *ärende* som avses i 6 kap. 2 § tredje stycket får inte överklagas. Detsamma gäller styrelsens beslut i *ärende* som avser tillämpning av föreskrifter meddelade med stöd av 5 kap. 2 § *andra stycket*, 3 § andra stycket eller 5 §.

Arbetskyddsstyrelsens beslut i *ärenden* som avses i 6 kap. 2 § tredje stycket får inte överklagas. Detsamma gäller styrelsens beslut i *ärenden* som avser tillämpning av föreskrifter meddelade med stöd av 5 kap. 2 § *tredje och fjärde styckena*, 3 § andra stycket eller 5 §.

Andra beslut som arbetskyddsstyrelsen i särskilda fall har meddelat enligt denna lag eller med stöd av regeringens förordnande enligt lagen, får överklagas hos regeringen genom besvär.

Arbetskyddsstyrelsens beslut om föreskrifter till allmän efterrättelse får inte överklagas.

Denna lag träder i kraft den 1 december 1990.

³ Senaste lydelse 1982:674.

⁴ Senaste lydelse 1982:674.

Propositionens förslag till

2 Förslag till

Lag om ändring i fartygssäkerhetslagen (1988: 49)

Härigenom föreskrivs

dels att 6 kap. 10 och 11 §§, 7 kap. 3 § och 12 kap. 3 § fartygssäkerhetslagen (1988: 49) skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 6 kap. 10 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap. Arbetsmiljön

10 §

Bestämmelser om arbetstiden ombord finns i sjöarbetstidslagen (1970: 105).

Bestämmelser om minimiålder för fartygsarbete finns i sjömanslagen (1973: 282).

Bestämmelser om minimiålder för fartygsarbete *som utförs av arbetstagare* finns i sjömanslagen (1973: 282).

10 a §

Befälhavaren skall se till att annan än arbetstagare inte anlitas till eller utför fartygsarbete i yrkesmässig verksamhet före det kalenderår under vilket han fyller 16 år och inte heller innan han har fullgjort sin skolplikt.

Utan hinder av första stycket får en minderårig som har fyllt tretton år anlitas till eller utföra lätt fartygsarbete som inte är av sådant slag att det kan inverka skadligt på den minderåriges hälsa, utveckling eller skolgång. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om sådant arbete.

11 §

Bestämmelserna i 3–9 §§ gäller inte utländska fartyg i vidare mån än regeringen föreskriver det.

Bestämmelserna i 3–9 §§ och 10 a § gäller inte utländska fartyg i vidare mån än regeringen föreskriver det.

7 kap. Allmänna skyldigheter i fråga om arbetsmiljön

3 §

Befälhavaren skall särskilt se till att ingen minderårig anlitas till fartygsarbete på ett sätt som medför risk för olycksfall eller för överan-

Befälhavaren skall särskilt se till att ingen minderårig anlitas till *eller utför* fartygsarbete på ett sätt som medför risk för olycksfall eller för

strängning eller annan skadlig inverkan på den minderåriges hälsa eller utveckling.

överansträngning eller annan skadlig inverkan på den minderåriges hälsa eller utveckling.

Med minderårig avses i denna lag den som inte har fyllt 18 år.

12 kap. Ansvarsbestämmelser

3 §

Till böter döms

1. befälhavare och maskinchef som uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att fullgöra vad han enligt 5 kap. 2 § andra stycket och 3 § andra stycket ålagts att göra innan en resa påbörjas,

2. befälhavare som uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att se till att nytillträdande ombordanställda får kännedom om fartyget, grundläggande säkerhetsbestämmelser eller åtgärder vid sjöolycka enligt 5 kap. 2 § tredje stycket,

3. befälhavare som av oaktsamhet framför ett fartyg i strid med vad som gäller i fråga om minimibesättning eller bemanningsföreskrifter, om inte förseelsen är ringa,

4. redare som av oaktsamhet underlåter att göra vad som skäligen kan fordras av honom för att förhindra att fartyget framförs i strid mot vad som gäller i fråga om minimibesättning eller bemanningsföreskrifter, om inte förseelsen är ringa,

5. den som uppsåtligen eller av oaktsamhet tjänstgör på ett fartyg som befälhavare, maskinchef eller ansvarig för vakt utan att inneha den behörighet som är föreskriven i minimibesättningsbeslutet eller i bemanningsföreskrifterna, dock inte om han har uppehållit befattningen på grund av ett plötsligt sjukdomsfall eller en annan liknande händelse,

5 a. befälhavare som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 6 kap. 10 a § eller mot föreskrifter som har meddelats med stöd av 6 kap. 10 a § andra stycket,

6. befälhavare som uppsåtligen eller av oaktsamhet försummar sina skyldigheter beträffande kost och vatten samt bostads- och hälsovårdsförhållanden enligt 7 kap. 7 §,

7. den som uppsåtligen eller av oaktsamhet utan giltigt skäl tar bort en skyddsanordning eller sätter den ur funktion,

8. den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 8 kap. 3 eller 5—7 §§,

9. befälhavare som uppsåtligen beordrar arbete i strid mot ett beslut av ett skyddsombud enligt 9 kap. 7 § utan att något sådant skäl som anges i 9 kap. 8 § föreligger, om därmed intresset av att skyddsarbetet ombord bedrivs i behörig ordning uppenbart åsidosätts,

10. den som uppsåtligen eller av oaktsamhet försummar sina skyldigheter beträffande ritningar till ett fartyg enligt 10 kap. 16 § eller tillsynsbook och certifikat enligt 10 kap. 19 §,

11. den som i andra fall än som sägs i 2 § 1 uppsåtligen eller av oaktsamhet lämnar oriktiga uppgifter till en tillsynsmyndighet vid fullgörande av skyldighet enligt 10 kap. 12 § andra stycket eller 14 § eller annars i fråga om en åtgärd som har ålagts av myndigheten, och

12. den som uppsåtligen eller av oaktsamhet försummar att fullgöra anmälningsskyldighet som har ålagts honom med stöd av 13 kap. 5 §.

